

ЛИСТ ГЕНЕРАЛЬНОГО БУЛАВНИЧОГО ФЕДОРА НАХИМОВСЬКОГО ГЕТЬМАНУ ПИЛИПУ ОРЛИКУ від 20 червня 1720 р.

Коментар та примітки **Сергія Павленка**,
переклад з латинської мови **Максима Мешкового**

DOI: 10.58407/litopis.230611

© С. Павленко, М. Мешковой, 2023. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5388-6875>, <https://orcid.org/0000-0001-6081-0644>

У публікації вперше представлений переклад українською мовою з латини лист мазепинця Федора Нахимовського гетьману України Пилипу Орлику. У ньому соратник володаря булави звітує про свою поїздку в 1720 р. на Олешківську Січ та в Кримське ханство, ділиться враженнями про переговори з січовиками, ханом, мурзами про спільний виступ проти Московської держави. В оповіді булавничого згадується про укладений раніше П. Орликом із Кримським ханством трактат Вічного миру про взаємодію у війні з московитами. Кримські зверхники пообіцяли в нових реаліях підтримати козаків при нагоді.

Ключові слова: лист, Ф. Нахимовський, П. Орлик, Кримське ханство, Олешківська Січ.

Один із найактивніших борців за вільну Україну в 1715–1755 рр., соратник Пилипа та Григорія Орликів Федір Іванович Нахимовський розпочав свою політичну кар'єру при дворі Івана Мазепи. Він походив з Лубенського полку¹.

Очевидно, перед появою в оточенні гетьмана Ф. Нахимовський отримав непогані знання в Києво-Могилянській академії, оскільки неодноразово виконував дипломатичні доручення як І. Мазепи, так і П. Орлика. Причому за їхнім проханням складав важливі таємні депеші. У російських джерелах 1708 р. він фігурує як «слуга»² гетьмана. Як правило, так називалися гетьманські дворяни, дуже наближені до володаря булави особи, яким він найбільше довіряв. Отже, десь правдоподібно років за 2–3 перед 1708 р. він розпочав свою кар'єру в Батурині, а можливо, і раніше, бо в Малоросійському приказі зафіксували приїзд у квітні 1700 р. гетьманського гінця Федора Іванова³ (у Москві мали таку традицію записувати прибулих, без прізвищ, підкреслюючи молодий вік особи).

Данило Апостол на допиті розповідав, що з Бахмача на початку листопада 1708 р. гетьман та Карл XII послали Ф. Нахимовського до польського короля Станіслава Лещинського з листами, «жебы все тамошніе остановивши интереса, яко найпилней поспешали сюды на Украину»⁴. Уже ця деталь засвідчує, що, по-перше, молодий посланець добре знав польську, латинську мови, адже мав вести переговори з володарем сусідньої країни. По-друге, Ф. Нахимовський проявив неабияку спритність, аби обминути залоги росіян і пробратися до Польщі. По-третє, він віз за практикою того часу зашифровані повідомлення, а відтак тримав у пам'яті ключ до шифру. Зауважимо, що з Ромнів Карл XII та І. Мазепа 5 грудня 1708 р. послали наступного гінця, роменця Ф. Хлюса, до С. Лещинського із зашифрованим повідомленням, але той був схоплений росіянами⁵.

¹ Путро О. З історії зв'язків запорозького козацтва з українською політичною еміграцією (сер. XVIII ст.). *Запорозьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості*: Мат. міжнар. наук. конф. Київ–Запоріжжя: Інститут історії України НАНУ, Науково-дослідний інститут козацтва, 1997. С. 114.

² 1708, листопада 21. Сорочинці. Лист Г.С. Волконського Петру I про миргородського полковника Д.П. Апостола. *Україна доби Івана Мазепи. 1708–1709 рр. в документальних джерелах* / Упоряд. С. Павленко. Київ: Мистецтво, 2019. С. 329.

³ Приїзд в Москву гетманського гонца Федора Іванова с грамотою к государю, просительною о исследовании учиненного разбоа от Стрелаова полка стрельцов попу Самуилу Бережецкому, да Серединой Буды казаку Михайлу Левоненку (1700 г., 13 апреля). *Російський державний архів давніх актів*. Ф. 124. Оп. 1. Спр. 46. Арк. 1–64.

⁴ 1708, грудень. Зізнання Данила Апостола. *Доба гетьмана Івана Мазепи в документах* / Упоряд. С. Павленко. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 410.

⁵ Павленко С., Циганок О. Лист І. Мазепи з Ромнів до С. Лещинського. *Сіверянський літопис*. 2016. № 2. С. 78–87.

Після полтавської поразки 1709 р. Ф. Нахимовський у новому гетьманському уряді став генеральним булавничим⁶ (так він називається у шведських документах у 1715 та 1719 рр. як старшина, який отримував платню в 400 талярів⁷), а потім (з 1730-х рр.) – генеральним писарем П. Орлика⁸.

Проживаючи в Туреччині, Швеції, Польщі, мазепинець активно боровся за українську справу. Навіть на схилі літ у 1750-х рр. Ф. Нахимовський планував підняти антимосковське повстання в Україні. Син П. Орлика Григор Орлик із пошаною писав про нього у 1753 р.: «Цей старшина був дуже корисний при листуванні гетьмана І. Мазепи з небіжчиком шведським королем (Карлом XII). Йому довіряли в найтаємніших місцях, і мій батько користувався ним у найделікатніших справах»⁹. Генеральний секретар міністерства закордонних справ Франції Терсієр теж відзначав у 1752 р. здібності Ф. Нахимовського: «Цей старшина дуже розумна людина, сильно прив'язана до свободи своєї батьківщини...»¹⁰ У грудні 1755 р. він разом з Ф. Мировичем у Бахчисараї зустрівся із запорозьким козаком Василем Романовським і попросив його передати на Січ, що вони перебувають у Криму, аби «Військо Запорозьке низове від Російської держави відвернути і навести до хана кримського»¹¹ на вигідних умовах. Узагалі ж, за свідченням січовиків Івана Орловського та Омеляна Черевика, які бачилися з емігрантами, останні дуже розраховували на союз прусського, французького, шведського та польського королів у боротьбі з Росією, таємну їхню згоду у грудні 1755 – січні 1756 рр. спільно з кримським ханом розпочати війну з нею¹². Та задуми обох мазепинців залишилися з незалежних від них обставин нереалізованими.

Федір Іванович Нахимовський помер майже одночасно з Ф. Мировичем у 1758 р.¹³

Нижче подаємо лист генерального булавничого від 20 червня 1720 р. Це його детальний звіт гетьману П. Орлику про поїздку до кримського хана, Запорозьку Січ. Із нього видно, що мазепинці-емігранти не полишали надію ініціювати боротьбу з Московією у нових реаліях. Життя гетьманців після загибелі Карла XII у 1718 р. дуже ускладнилося, про що красномовно свідчить кореспонденція П. Орлика¹⁴. У цьому зв'язку він та його почт 11 жовтня 1720 р. покинули Швецію¹⁵. Перед цим, у грудні 1719 р., він підготував «листи два по руску писаные до хана и запорожцов»¹⁶. Гетьман ознайомлював Військо Запорозьке Низове із сприятливими для них новими політичними реаліями. «Наяснѣйшая королева еѣ милость Улрика Елеонора¹⁷, – повідомляв січовикам П. Орлик, – зо всеми уже, хвала Богу, неприятелями своими (опроч единой Москвы) успокоилася¹⁸, яко то з королем его милостию ангелским¹⁹, з королем его милостию дунским, з королем его милостию польским Августом и з королем его милостию пруским і тях же самых всѣх монархов в союз военных на помощь себе против Москвы потягнула, до которых в той же военный звязок прилучился і соединился і король его милость французский, грошевым на затыгнене воиска датком, от которого килка надцать бочок золота наробрене грошей, сюда припрыважено. Над то и цесарь его милость христианский і Голяндия декларовалися помоществовати, с которыми теперь через послов трактуют тыи ж самыи монархи, набарзѣй цесарь его милость христианский и король его милость Ангелский побуждают з королем

⁶ Специфікація Його Ексцеленції фельдмаршала Пилипа Орлика і його повного почту (1715, грудень). // Невідомі листи Пилипа Орлика з регіонального державного архіву м. Лунд (Швеція) / Публ. та прим. Хенрікссон Х., пер. з латинської Циганок О., ком. і прим. до нього Дубина О. *Сіверянський літопис*. 2012. № 1–2. С. 49.

⁷ Єнсен А. Орлик у Швеції. Відомість щодо оплати двору П. Орлика в 1719 р. *Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка* (далі – *ЗНТШ*). 1909. Т. ХСІІ. С. 101.

⁸ Кресін О. Мазепинці. Київ: Київський університет ім. Т. Шевченка, 1994. С. 55.

⁹ Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба = Hetman Ivan Mazepa and his era. Нью-Йорк–Париж–Торонто: Вид. Орг. Оборони Чотирьох Свобід України, Ліги Визволення України. 1960. С. 372.

¹⁰ Різниченко В., Борщак І. Пилип Орлик – Гетьман України. Великий мазепинець Григор Орлик. Київ: Український письменник, 1996. С. 256.

¹¹ Скальковський А. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. Дніпропетровськ: Січ, 1994. С. 355.

¹² Пуτρο О. З історії першої української політичної еміграції (за архівними джерелами XVIII ст.). *Сіверянський літопис*. 1998. № 5. С. 8.

¹³ Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. С. 145–146.

¹⁴ Лист П. Орлика до канцелярії генерал-губернатора провінції Сконе 18 в Мальме. Крістіанстад, 13 грудня 1718 р. // Невідомі листи Пилипа Орлика з регіонального державного архіву м. Лунд (Швеція). *Сіверянський літопис*. 2012. № 1–2. С. 50–52; Лист Пилипа Орлика до губернатора провінції Сконе. Крістіанстад, 20 грудня 1718 р. // Невідомі листи Пилипа Орлика з регіонального державного архіву м. Лунд (Швеція). Ч. II. *Сіверянський літопис*. 2012. № 5–6. С. 77; Єнсен А. Орлик у Швеції. Лист П. Орлика до королеви (1719, 13 листопада). *ЗНТШ*. Т. ХСІІ. С. 138–144.

¹⁵ Субтельний О. Мазепинці. Український сепаратизм на поч. XVIII ст. Київ: Либідь, 1994. С. 111.

¹⁶ Покаянне Герцикове донесення. Копія з оригіналу, написаного українською. Дати немає. 1721 р. *Пилип Орлик і мазепинці* / Упор. Т. Таїрова-Яковлева. Київ: ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2022. С. 82.

¹⁷ Ульріка Елеонора, сестра Карла XII, була правителькою Швеції з 1718 по 1720 рр.

¹⁸ Налагодила зв'язки.

¹⁹ Англійським королем.

его милостию французским и Порту Атаманскую на войну против Москвы albo вѣм всѣ тьи христіанскій монархи, видячи Москву разгордѣвшуюся многими силами и укрепившуюся на морѣ і на земли, так далеце, же всѣм может быти страшная и небезпечная, сопряглися всѣ военным союзом в помощь Швеції і хотят непременно, при помощи Божіи, всѣ едино стаиче на прошлоем, дасть Бог, лѣто морем і землею на тые ж московские силы наступити»²⁰. Цього листа мав везти на Січ генеральний осавул²¹ Григорій Герцик, але той захворів²², і замість нього був відправлений у далеку дорогу Ф. Нахимовський. Цікаво, що 20 грудня 1719 р. кошовий отаман Іван Мочульський, користуючись нагодою (хан відправляє свого посланця до польського короля), передав П. Орлику послання, «жебы там даремне в Швеції не сидѣл, леч якнайскорѣй до нас і до вас поспишал, а мы з ним порадившися, можем при помощи Божей и вам и очизнѣт вашей доброе учинити»²³. Як бачимо, практично синхронно мазепинці, перебуваючи далеко один від одного, відчували потребу у зв'язку, в активізації спільних дій щодо поліпшення долі України. Січовики були дуже раді приїзду генерального булавничого.

Переклад латинною листа Ф. Нахимовського, який, найпевніше, виклав гетьману свої міркування староукраїнською мовою²⁴, зробив найімовірніше сам П. Орлик. Цей важливий документ-свідчення він давав для ознайомлення як шведським, так і польським владцям, аби показати, як в Україні та в Криму готуються виступити проти царської Московії. На жаль, прагнення мазепинців закликати поляків, турків, татар почати на вигідних для них умовах (наприклад, протекція Польщі) війну проти московитів вкотре не справедлилися.

Переклад листа Ф. Нахимовського міститься в Державному архіві Швеції (м. Стокгольм) (Riksarkivet. Diplomatica Muscovitica Cosacica, SE/RA/2113/2113.2/1a [1654–1721] 142–151)²⁵.

Переклад листа пана Нахимовського до гетьмана Орлика, відправленого з Варшави 20 червня.

По тому, як вручені мені були писані у державних справах листи в. м. до хана, а також і до Війська Запорозького, котрі отримав я з рук ясновельможного генерала Понятовського, ось як почалася і відбулася моя подорож.

Із Варшави я щасливо виїхав у п'ятницю 26 лютого перед самим М'ясопустом²⁶, а до Немирова прибув на третьому тижні Великого посту в понеділок 14 березня, де дав змореним коням три дні покою, але продовжити путь звичним шляхом навпростець не зміг через жовнівців пана Сенявського, розміщених на зимових квартирах, тому довелося непомітно йти по бездоріжжю до Соколяця, а проводирями і почтом до Рашкова були люди пана Островського немирівського старости²⁷. У Рашкові заночував і перед сходом сонця, перейшовши Дністер, опинився в Молдавській землі, а на тому березі Дністра через надзвичайну втому коней ледве дістався міста Дубосари. У Дубосарах заїхав у маєток вельможного пана Костянтина Гордієнка, котрий був раніше кошовим отаманом Війська Запорозького. У нього в гостях я відпочив у Дубосарах цілий тиждень, поки придбав собі нових коней і разом з проводирями, наданими цим же колишнім паном кошовим, вирушив далі incognito наміченим шляхом до Очакова²⁸ на Січ до Війська Запорозького, куди прибув у середу 6 квітня на шостому тижні Великого посту. Не вмію ані письмом, ані словом передати ті радощі і втіху, з якими прийняли мене пан кошовий Іван Малашевич, небіж по сестрі попереднього пана кошового Костянтина Гордієнка, та ціле Запорозьке Військо, котрі вже почасті й не сподівалися на те, що в. м. живий, оскільки московські вороги повсюди ширили погосол про те, що в. м. немає вже на світі, хоча завжди у війську в церквах Божих за звичаєм не переставали під час служб читати молитви во здрав'я і зі згадкою імені в. м., не даючи віри московському словоблуддю та брехні²⁹. До пана кошового через мій приїзд зійшлися пани отамани, обіймали мене й сердечно вітали, запитуючи про здоров'я і буття в. м., а інші зі старшин, осіняючи себе хресним знаменням, із захватом і радістю казали таке: «Хвала і слава Господу Богу за те, що ми тебе тепер як наче самого пана і гетьмана нашого бачимо, звідки ж це тебе Господу до нас приніс? Ми ж не мали від вас протягом 6 років ані найменшої

²⁰ Лист Пилипа Орлика Війську Запорозькому Низовому. 11 грудня 1719 р. *Пилип Орлик і мазепинці*. С. 104.

²¹ Відомість щодо оплати двору П. Орлика в 1719 р. *ЗНТШ*. 1909. Т. ХСІІ. С. 101.

²² Допит Григорія Герцика. 15 березня 1721 р. *Пилип Орлик і мазепинці*. С. 69.

²³ 1719, грудня 20. Лист кошового отамана Івана Мочульського до гетьмана Пилипа Орлика. *Україна доби Івана Мазепи. 1708–1709 рр. в документальних джерелах*. С. 449.

²⁴ З реєстру листів, захоплених під час арешту Г. Герцика у 1721 р., дізнаємося, що Ф. Нахимовський, П. Орлик та інші спілкувалися один з одним в основному «білоруским письмом», тобто рідною мовою (див.: Пилип Орлик і мазепинці. С. 98–101).

²⁵ Із його оригіналом можна ознайомитися на сайті архівної установи: *Riksarkivet*. URL: https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/R0000480_00142#?c=&m=&s=&cv=141&xywh=-587%2C-338%2C2985%2C1249.

²⁶ *Bacchanalia magna*.

²⁷ *Gubernator Niemirowiensis*.

²⁸ in *Otzakoviam* – вписано зверху – *М.М.*

²⁹ *praestigiis et deceptionibus Moscoviticis*.

звістки і гадали вже, що наш ясновельможний пан гетьман залишив нас сиротами і забув про нас, аж ось хвала в Трійці славному Богу, виявляється, що має про нас і пам'ять і клопіт». На що я відповідав їм такими словами: «Ясновельможний наш гетьман вже вп'яте зі Швеції відправляє свої листи до ваших милостей Війська Запорозького, мужів пильних і шляхетних, а так само і його кор. вел., світла і вічна йому пам'ять, двічі писав, запевняючи ваші милості Військо Запорозьке у своїй непохитній протекції у відповідності до тієї своєї асекурації, яку було надано нам окремою грамотою³⁰. Ясновельможний же наш пан гетьман без устанку дбає про визволення нашої батьківщини та спільний добробут Війська Запорозького, та після смерті його кор. вел. відправив свої меморіали до найяснішої королеви та до сенату, у яких ні про що інше не йшлося, як про забезпечення добробуту Війська Запорозького, з якої причини і до цього часу залишається з усією своєю родиною у Швеції, де не самі тільки солодоці споживає, а доводиться йому часом скуштувати й гіркою». Потім почалося частування горілкою, у котрій тут немає нестачі, бо в пана кошового стоять десять великих бочок. Почали пити за здоров'я в. м., до чого залучили мене, грішного, та нашого учтивого хазяїна, а як було випито вже достатньо, то пан кошовий наказав, щоби військо було тверезим і готовим до ради, на якій мали бути читані та слухані листи від в. м., яка рада й відбулася того ж дня після обіду з читанням вголос у колі, як велить звичай, листів в. м., а коли їх було прочитано і з радістю і вдячністю вислухано, були з військової такі вигуки: «Дай Боже нашому орлові якнайдовше жити і високо літати, аби пам'ятав і піклувався про нас».

Відпочивши на Січі три дні, маючи до свого столу всього в достатку, особливо різного роду риби, на третій день у суботу 9 квітня на свято воскресіння преподобного Лазаря, після літургії, я узяв інших коней, яких мені дало військо, узявши моїх собі, а також наданого мені військового довбуша, котрий мав бути мені супутником, і вирушив до Перекопа. У Перекопі каймакан, тобто намісник хана, дав мені іншого проводиря і коней до тих, які були в мене та мого хлопа, а довбуша відправив назад на Січ. Так я прибув у Бахчисарай – резиденцію хана, де хан виявився відсутнім, а був лише його заступник Бака Ага, котрий дав мені пропуск і в якості супутника і проводиря – свого улюбленого учня³¹ з тих, котрих називають аталік, а на додачу й інших коней, з котрими я й вирушив до найяснішого хана Садег Гірея (котрий є вже третім після Каплан Гірея) у Черкесію. З кримського Бахчисарая виїхав я в середу – останній день Великого посту 13 квітня. У Велику суботу перед святом Пасхи надвечір 16 квітня дістався я Керчі, звідки поспішив до Нового замку, бо дуже хотів переправитися через морську протоку й дістатися Тамані. Однак через надто сильний вітер змушений був заночувати на цій стороні. Назавтра була Пасха, і вірмени, не маючи ані своєї, ані грецької церкви, провадили святкову службу в одному домі, до них долучився і я. Коли ми разом поспідали, передали їм наказ янікальського паші, щоби негайно перевезли мене на ту сторону в Тамань, бо я мав поспішати до найяснішого хана. Звідти, узявши добрих коней, їхав цілу ніч і потім ще день і ніч і прибув до найяснішого хана під час великодніх свят у суботу ближче до вечора³², котрий ставив свій кош³³ біля Темірки³⁴ в Черкесії, звідки лише один день іти до Кабарди, де сидить господар черкесів. Там знайшов я найяснішого хана, разом із шістдесятма тисячами татар, котрий тільки тим і займався, що змагався за взаємність найкрасивіших черкеських дівчиць, де він, а здебільшого кримські мурзи³⁵, дали мені відповідь, яку в. м. і бажав отримати³⁶. Тільки тим був незадоволений найясніший хан, що найясніша королева не дала йому від себе листа, який був украй необхідним з огляду на те, що спочилий в Бозі найясніший король довірив до часу Військо Запорозьке опіці та протекції³⁷ найяснішого хана Каплан Гірея, а тому нехай би в. м. не пошкодував зусиль, аби добитись того, щоби від короля Швеції були вислані листи до хана та й до самого Війська Запорозького, якого військо (клянусь Богом) зараз є більш, ніж тридцять тисяч мужів сильних і здорових, до військового діла справних, при добрій зброї та на добрих конях, і всі вони готові йти проти московитів, і, напевне ж, це військо набагато сильніше за те, що було раніше на Старій Січі. А володіння січовиків³⁸ протягаються від Олешок, де зараз є головна Січ, та від Старої Січі аж до річки Самари, а також є і в інших місцях, де вони мають свої займища зі збудованими халупами – на Великому Лузі, у Кайрі, по Інгулу та Інгульцю, у Громоклії, Гарді та по Бугу й інших місцях – перебуває сила-силенна цього війська, та так щільно сидять, що татарам ніяк у степ і на полювання вийти. Як наче на Месію чекає тут на в. м. це Військо Запорозьке, свідченням чого є листи, написані від військо до найяснішої королеви та до в. м. Так само й найясніший хан, мурзи кримські та вся кримська держава воліють зберігати непорушно укладені з в. м. статті вічного союзу і братства. З усією душею заявляють себе готовими надати в силу цих статей допомогу в. м., стояти непорушно як в укладеному в. м. з попередником теперішнього хана Девлет Гіреем, з мурзами Криму та всім Кримським ханством вічному договори про оборону і наступ проти всіх ворогів. І коли відбулася рада при хані, у котрій прочитано було листи в. м., послали до мене з тієї ради двоє мурз: Мустафу Агу та Османа Агу – розпитати на словах про всі обставини, а я звернувся до них із такими словами: «Ясновельможні панове, ви можете відверто сказати мені правду: той вічний союз проти всіх ворогів, між найяснішим ханом

³⁰ in speciali diplomate.

³¹ insignem suum alumnum.

³² inter festa Paschatis vesperecente. Тут ідеться про Фомину неділю, богослужіння якої проводиться наприкінці Світлої седмиці, через тиждень після Великодня. За уточнення перекладу цієї фрази щиро дякуємо професору Марчелло Гарданіті (Флоренція, Італія).

³³ castra.

³⁴ ad Themircam.

³⁵ optimates.

³⁶ Conformem votis Exell^{ae}. V^{ae}. responsum.

³⁷ tutelae et protectioni... ad tempus recommendavit.

³⁸ facultates et sedes.

і всім Кримським ханством та ясновельможним нашим гетьманом, особливо у війні проти московитів, котра й дотепер триває, трактат³⁹, підписаний власноручно і підтверджений усіма мурзами Криму, чи зволить найясніший хан зараз наново підтвердити⁴⁰ цей трактат та допомогти союзнику військом проти московитів?» На це посланці відповідали так: «Маємо відкласти це на розсуд ради хана і його мурз». І, сказавши це, пішли. Після того присланий був до мене з тієї ради їхній перекладач поляк, котрий запитав мене, чи маю при собі для підтвердження той договір. Я відповів, що його має і зберігає у себе в Швеції в. м., на що перекладач сказав мені, що всі мурзи Криму зичать в. м. многа літа та наказали передати йому таке: «Усі кримські мурзи добре пам'ятають про укладені між Кримським ханством і вашим гетьманом статті про вічний мир, власноручно ними підписані і скріплені печатками, котрі статті ніколи не буде порушено, а буде за необхідності виконано, так кажуть мурзи, а потреби в підтвердженні найяснішим ханом ніякої немає, бо хани в нас лише на певний час⁴¹, майже наче гості⁴², сьогодні один, завтра – інший. Кримське ж ханство є непорушним і безсмертним». Сказавши це, він пішов, а за п'ять днів я отримав дозвіл поїхати, а з ним – ханові листи у відповідь. Я сподівався, що хан подарує мені черкеську дівчину, однак замість цього він подарував мені прекрасного гнідого коня черкеської породи. Не дивно, що він не подарував мені черкеську дівчину, бо в нього самого їх не було, хоча він і намагався примусити сплатити йому цей прекрасний податок. У дороги дали мені для безпеки одного мурзу з вісімнадцятьма татарами, котрому хан наказав випроводити мене до Криму, а зроблено це було через калмиків, котрі мешкали поблизу Черкесії. Другого мурзу на ім'я Муртаза з листом в. м. послав найясніший хан до Порти. Проїхавши Крим, у середу 6 травня на свято св. Миколая повернувся я на Січ до Війська Запорозького, звідки виїхав через п'ять днів 10 травня з листами Війська Запорозького до найяснішої королеви та в. м., а в супровід мені дали ад'ютанта з козаків. Відомим шляхом через Дике поле доїхав я до Гарда та Дубосар, де відпустив ад'ютанта і козаків, а колишній пан кошовий Костянтин Гордієнко дав мені інших супутників, а також послав зі мною свого родича з трьома волоськими воєнками до Вишнівця до найяснішого князя Вишневецького – верховного канцлера Великого князівства Литовського, до якого в мене був окремих лист від війська, котрим вони просили й. м., щоби сприяв в. м. перед його величністю королем Польщі, і цим листом найясніший князь був дуже задоволений. У Вишнівці я скористався люб'язністю й. м. і відпочив з десять днів, поки його люди ханджили моїх надто стомлених коней. Відпускаючи мене, найясніший князь дав для охорони свого дворецького з двома людьми, котрі супроводили мене до Варшави до призначеного місця, де я мав непорушне сподівання знайти разом в. м. і його величність короля Польщі, але воно не справдилося. Військо Запорозьке є надзвичайно прихильним до його величності короля Польщі й глибоко в серці плекає щире бажання перебувати під протекцією його величності та разом із ним збресо і душею йти під знаменами його величності проти московитів, оскільки в обох королів – Швеції та Польщі – це зараз є спільним інтересом, і на своїй раді військо незмінно постановило написати й відправити листа його величності королю Польщі і зробили б це, якби я не відмовив їх, сказавши, що не личить, мовляв, вашим милостям славним мужам Війська Запорозького за відсутності і без дозволу пана і гетьмана нашого писати будь-які листи найяснішому королю Польщі, з чим вони всі погодилися. І хоча я і хана, і війсьکو сміливо і впевнено завіряв, що невідмінно побачуся у Варшаві із в. м., котрий повернеться зі Швеції, однак бути тому не судилося, і у своєму сподіванні я помилюся. За цим доручаю себе і свою послужливість на милостивий розсуд Вашої моєці.

Скромний і вірний слуга

Федір Нахимовський.

Варшава, 20 червня 1720 р.

References

- Khenriksson, Kh., Tsyhanok, O., Dubyna O. (Ed.). (2012). Nevidomi lysty Pylypa Orlyka z reghionalnoho derzhavnoho arkhivu m. Lund (Shvetsiia). Spetsyfikatsiia Yoho Ekstselentsii feldmarshala Pylypa Orlyka i yoho povnoho pochtu (1715, hruden) [Unknown letters by Pylyp Orlyk from the regional state archives of Lund (Sweden). Specification of His Excellency field marshal Pylyp Orlyk and his complete staff (1715, December)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1–2, P. 47–57.
- Pavlenko, S. (2004). Otochennia hetmana Mazepy: soratnyky ta prybychnyky [The environment of Hetman Mazepa: associates and supporters]. Kyiv, Ukraine.
- Pavlenko, S. (Ed.). (2007). Doba hetmana Ivana Mazepy v dokumentakh. 1708, hruden. Ziznannia Danyla Apostola [The time of hetman Ivan Mazepa in documents. 1708, December. Confessions of Danylo Apostol]. Kyiv, Ukraine.
- Pavlenko, S. (Ed.). (2019). Ukraina doby Ivana Mazepy. 1708–1709 rr. v dokumentalnykh dzherelakh. 1708, lystopada 21. Sorochyntsi. Lyst H.S. Volkonskoho Petru I pro myrhorodskoho polkovnyka D.P. Apostola [Ukraine in the time of Ivan Mazepa. 1708–1709 in documentary sources. 1708, 21 November. Sorochyntsi. Letter from G.S. Volkonsky to Peter I about the Myrhorod colonel D.P. Apostol]. Kyiv, Ukraine.
- Pavlenko, S., Tsyhanok, O. (2016). Lyst I. Mazepy z Romniv do S. Leshchynskoho [Letter from I. Mazepa from Romny to S. Leshchynskyi]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2, P. 78–87.

³⁹ Детальніше про кримсько-українську угоду від 23 січня 1711 р. див.: Субтельний О. Мазепинці. Український сепаратизм на поч. XVIII ст. С. 70–74.

⁴⁰ renovare et confirmare.

⁴¹ Hani sunt temporanei.

⁴² fere hospites.

Tairova-Yakovlieva, T. (2022). *Pylyp Orlyk i mazepyntsi* [Pylyp Orlyk and the Mazepa people]. Kyiv, Ukraine.

Павленко Сергій Олегович – історик, заслужений журналіст України, шеф-редактор наукового журналу «Сіверянський літопис» (просп. Миру, 13/106, м. Чернігів, 14021, Україна).

Pavlenko Sergiy – historian, honored journalist of Ukraine, editor-in-chief of the scientific historical journal «Siverian chronicle» (13/106 Myru Avenue, Chernihiv, 14021, Ukraine).

E-mail: PavlenkoSO1955@gmail.com

Мешковой Максим Миколайович – історик, службовець Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) ГмбХ.

Meshkovoi Maksym – a historian, an employee of the German society for international cooperation (GIZ) GmbH.

E-mail: maksimmeshkovoy@gmail.com

LETTER OF ADJUTANT GENERAL FYODOR NAKHIMOVSKY TO HETMAN PYLYP ORLYK DATED JUNE 20, 1720

The publication presents for the first time a Ukrainian translation of a letter from the mazepan Fedir Nakhimovskiy to the Hetman of Ukraine Pylyp Orlyk. In the letter, the associate of the macemaster reports on his trip to the Oleshkivska Sich and the Crimean Khanate in 1720, sharing his impressions of negotiations with the Sich, the khan, and murzas about a joint action against the Moscow state. The story of bulavnychy mentions the previously concluded treatise of Eternal Peace between P. Orlyk and the Crimean Khanate on cooperation in the war against moscovites. Crimean rulers promised to support Cossacks in the new realities if necessary.

Key words: letter, F. Nakhimovsky, P. Orlyk, Crimean Khanate, Oleshkivska Sich.

Дата подання: 10 серпня 2023 р.

Дата затвердження до друку: 10 грудня 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Павленко, С., Мешковой, М. Лист генерального булавничого Федора Нахимовського гетьману Пилипу Орлику від 20 червня 1720 р. *Сіверянський літопис*. 2023. № 6. С. 90–95. DOI: 10.58407/litopis.230611.

Цитування за стандартом APA

Pavlenko, S., Meshkovoi, M. (2023). Lyst heneralnoho bulavnychoho Fedora Nakhymovskoho hetmanu Pylypu Orlyku vid 20 chervnia 1720 r. [Letter of Adjutant General Fyodor Nakhimovsky to Hetman Pylyp Orlyk dated June 20, 1720]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 90–95. DOI: 10.58407/litopis.230611.

